

TERMÉSZET-GYÓGYÁSZ.

Az észszerű élet- és gyógymód közlönye.

Népszerű utasítások az emberi testnek valódi és természetes ápolásáról, egészséges és beteg állapotában.

Isten segélyével az emberiség javára.

Virad — haladjunk! (Gr. Széchenyi I.)

1874.	Megjelenik havonként kétszer, 1- és 15-én, negyedrét alakban; ára egész évre 4 fr.	Nyiregyháza, decz. 1.
II. szám	Többek közreműködésével szerkeszti: Ungerleider Jónás, hasonszenvi orvos.	

Tartalom: Ajánlat (votivum). — Az egészséges test ápolása. — Szellemi és testi satnyulás. VII. Fűszerek. VIII. A csokoládé. — Kórosait saját naplóból. — Dr. Schneider jubiléuma.

Mai számunkhoz van mellékelve lapunk előfizetési felhívása, melyet t. olvasóink figyelmébe ajánlunk.

Ajánlat (votivum).

A senyves betegségi állapotok számtalan alakjai és fokozataival általában a többé-kevésbé sikerült alleopathicus szereléseknek következményei, mely gyógymód erélyes alkalmazása által az eredeti betegségeket legyőzi ugyan, de majd mindenkor utókövetkezményeket hagy maga után az emberi testben, melyek előbb-utóbb mutatkoznak és rendszerint kiirtatlanok. Ezen senyveket jogosan gyógyszer-senyveknak (Arzneikrankheit) nevezik, e bajok főképen a felsőbb körökben hű társai az előhaladott kornak, de nem ritkán a zsenge fiatalokhoz is. Amióta a vegytan oly bőkezűen nyújtja a higany, dárdany, china, kéksav, ólom, mireny, kén, stb. készítményeket, és egynemely készítmény ezek közül erős hatású szernek kiáltatott ki, mint biztos gyógyszer betegségek ellen, (holott a régi időkben ezekről semmit sem tudtak): és egyetemlegesen, sőt gyakran lelkiismeret nélküli módon alkalmaztattak; azóta a senyves bajok száralomra méltóan úgy elharapóztak; mi aztán örökségül is átszívárogtak az utódokra. Aki egyszer ily bajok martalékául esett, egész életén át rabja marad a gyógyszertárnak, s e mellett a legfelségesebb és legtermészetszerűbb élvezetekről le kell mondania.

Dr. Granichstätten
(Handbuch der Wasserheillehre).

Az egészséges test ápolása.

Jelige: Az anyagcserének egyedüli helyes irányú vezetésében rejlik a titkoszerű kulcs, melyszerint a testben lévő nedvek megújítván, minden kóros senyvek eltávolíthatnak.

Dr. Steinbacher.
(Regenerationskur).

Betegségeket könnyebb megelőzni, mint meggyógyítani. Természetes, hogy ha megbetegedéstől óvakodni s jólétünk fenntartását s gyarapodását kellőleg gyámolítani akarjuk, a jó egészségben maradás

feltételeit tüzetesen kell ismernünk. Ezért is a test szervezetének és szerveink munkásságának helyes ismeretére támaszkodva, meg kell ismerkednünk mind az emberi természetet kísérő szükségletekkel, mind pedig azon befolyással, melyet egyrészt a külvilág, másrészt magában az emberi szervezetben előálló munkásság és végbemenő munkálatok az ő mibenlétére gyakorolnak. Az egészségtan szabályai szerint életünket úgy kell tudnunk elrendezni, hogy szervezetünk, a mennyire lehet, kártékony behatásoktól ment lehessen, vagyis: tudnunk kell, mi módon lehet egészséges testünket kellőleg ápolni. Evégre legelőször is jól kell ismernünk az élet nélkülözhetlen szükségleteit, (milyenek: a levegő, a víz, a táplálék, a világosság és a meleg), valamint az anyagcsere fenntartásának többi feltételeit, aztán pedig szemügyre kell venni még a külvilágnak jótékony vagy ártalmas befolyásait, melyet például éghajlat, talaj, időjárás, lakás, öltözet, foglalkozás stb. szervezetünkre gyakorolnak.

Minden egyesnek épen úgy, mint az összes népnek és társadalomnak hatalmában van az emberek ama fontos célját: az egészséget és egészségben maradási, testi és szellemi jólétet és hosszú életet elérniök, mihelyt csak ezeknek minden feltételeit helyesen ismerik, s ama feltételeket azután kellő következetességgel és erélylyel teljesítik is. Mert a megbetegedés, valamint a kora halál is nem annyira, vagy legalább aránylag nagyon gyéren, úgy következik be, mint a kezdettől reánk rótt elkerülhetlen végzet csapása, hanem többnyire s majdnem mindenkor mint eredménye annak, hogy az egészség feltételeit hibásan teljesítettük, vagy azért, mert tudatlanok, vagy azért, mert gondatlanok és gyarlók voltunk; s mint eredménye annak, hogy vagy azon törvények ellen vétettünk, melyeknek saját szervezetünkben minden legkisebb parány alá van vetve vagy azon törvényeket értettük félre, melyek szerint testünk a külvilág hat. Minden ország s minden idő tapasztalása tanítja, hogy az egészség, az élet hossza, a halandóság fokozata mindenütt nem a véletlentől, hanem meghatározott okoktól és törvényektől függnek, vagyis azon módtól, mely szerint az emberek az egészség belső és külső feltételeinek, az egészségtan ama követeléseinek és szabályainak megfeleltek. Az önfenntartás kötelességévé teszi minden egyesnek, valamint egész népeknek, községeknek, hatóságoknak

stb. is, hogy az egészség és jólét valamennyi feltételeit, melyekkel minket a tudomány megismertet, tehetségök szerint és következetesen teljesítsék. Szoknunk kell, és már a gyermekeket is hozzá kellene szoktatni, hogy külségséget soha se várjanak, a szerencsében és véletlenben soha se bízzanak, hanem mindenütt magok lássanak a teendőkhöz!

Az egészségtan alapját azon feltételek ismerete képezi, melyek az anyagcserét folyamatban tartani képesek; mert míg az anyagcsere testünkben folyik, addig tart életünk: megszüntével bekövetkezik a halál; ha kellő rendben folyik, jó egészségnek örvendünk; rendetlenségek az anyagcserében betegségeket idéznek elő; ha pedig betegség után az anyagcsere nem nyeri vissza eredeti rendes folyását, ugynevezett szerves hibák, vagy fogyatkozások maradnak életünk további napjaira vissza bennünk. E szerint tehát minden élni és jó egészségben maradni kívánó emberre nézve alaptörvényül áll e tétel: Testedben az anyagcserét folyamatban és jó rendben tartsad.— Ámde az anyagcsere, mely miként már neve is mutatja, testünk anyagainak folytonos változtatásában, a testállomány szüntelen folyó megifjadásában és elhalásában (vedlésében) áll: csak szigorúan meghatározott feltételek (az ugynevezett életfeltételek) mellett jöhet létre és maradhat rendes folyamatában, mely feltételek ekképen sorakoznak:

1) Alkalmatos tápanyagok bevezetése az emésztési készülékbe.

2) A tápanyagok elkészítése az emésztési folyamat utján arra, hogy a vérbe fölvetethessenek, vagyis a tápnedvképzés.

3) A tápnedv belépése a vérbe:

4) A tápnedvek feldolgozása vérré az élny segítségével.

5) A lélekzési folyamat következtében a tüdőből a kis vérkeringésbe lép a vér s a sötétpiros világos pirossá változtatja.

6) A vérforgás a szív balöbléből az ütereken át a szervek hajszál-edényeibe s ezekből a visszereken át a szív jobb oldalába s a tüdőkhöz vissza.

7) Tápfolyadékknak kilépése a vérből a hajszál-edények falain keresztül a szervek szövetébe.

8) A tápfolyadékknak átalakulása szövetekké a sejtelmélet szerint a szövet pihenő állapotában és kellő fokú melegnél, a felesleges tápfolyadékot mint nyirkot, a táp- vagy szívó-erek ismét visszavezetik a vérbe.

Eddig van az anyagcsere azon része, melytől testünk alkatrészeinek megújítása függ, s mely e szerint a következő mozzanatokból áll: alkotó anyagknak bejuttatásából előbb a gyomorba s bélhuzamba, onnan a vérbe és ebből a szövetekbe, valamint annak átalakulásából előbb tápnedvvé, azután vérré s végre szövetté. Evvel azután kezdődik a folyamat további része, mely testünk vedlésére szolgál s a következő részletekből áll:

9) A szövetek régibb alkatrészeinek felbomlása a szövetek munkássága következtében.

10) A folyékonyvá lett szövetalaknak belépése a vérbe a hajszál edények falain keresztül.

11) A szövetalakok megégése a véren belől, ennek élnye által ürülékanyagokká (utoljára szén-savvá, vízzé s húgyanygyá) válnak.

12) A szövetalakok és ürülék-anyagok tovább szállítása a vértömegben, a kiválasztó szervek felé.

13) Az ürülék-anyagok kiválasztása a tüdők (szénsav, és vízpára), vesék (vizelet), máj (epe) és bőr (kigőzőlgés) által.

A vedlés e szerint az anyagcsere folyamatában az avult alkatrészeknek feloldását, megégetését, és a testből való eltávolítását foglalja magában. Természetes egyébiránt, hogy az újítás és vedlés folyvást egyszerre folynak s midőn a tápfolyadék a vérből átlép a szövetekbe, ugyanakkor lépnek ezekből a folyékonyvá vált szövetalakok is a vérbe. A vérben pedig egyidejűleg megégnék az élny hozzájárultával mind a tápnedvképen bejuttatott tápanyagok (hogy ezáltal szövetképzésre alkalmasossá váljanak), mind pedig a vedlés-salakok (hogy kivezetésre képesítessenek). E megégekknél mindig meleg fejlődik ki, s ez a testnek ugynevezett saját melege.

Egészségre (vagyis az anyagcsere helyes folyamatára) csak úgy tarthatni számot, ha alkalmas tápszerekben, helyes vérképződésben és vérkeringésben, a hajszál edények kellő áthatékonyságában, a czélnak megfelelő tápfolyadékban és a szövet alkatrészeinek szabályszerű megújításában és vedlésében nincs fogyatkozás.

A betegségnek pedig (vagyis az anyagcsere hibás folyamatánál) okai ezek lehetnének: nem alkalmas tápszerek; a vérnek megzavart képződése és keringése; a hajszál edények áthatékonyságának elváltozása; hibásan vegyített tápfolyadék; végre a test egy-egy részének czélelles munkáltatása vagy pihentetése.

(Vége köv.)

Szellemi s testi satnyulás.

Jelige: A ki előteleteket és visszaéléseket akar elhárítani, biztos lehet előre az iránt, hogy mindazoknak haragját magára vonja, akik az előteletek- és visszaélésekből előnyt húztak, de igen bizonytalan az, vajjon azoknak rokonszenvét kiérdemli-e kiknek használni akar.

Meyer.

VII. Fűszerek.

Nem tartalmaznak semmiféle tápanyagot, de igen is különféle illó-olajt, keserű és csipős részeket, ezért tartoznak az izgató szerekhez; felizgatják és feltüzelik az emésztő szerveket, aztán pedig megtompítják azokat. Azt hiszik, hogy a fűszerek emelik az étellek jó ízét. Első élvezetre lehet hatását felismerni, de hosszas utókövetkezményei miatt épen ellenkezőt tapasztalunk, miután az idegeket eltompítja, elszoktatja, s nehezebb a kielégítés.

Lycurgus mint spártai törvényhozó egyszerű és szigorú életmódot terjesztett a nép között, az akkori fekete kenyérlévest mindenki megette, s ha az idegén, midőn megízlette, azon ellenvetést tette: hogy hiányzik a fűszer, a szakács azt válaszolá: az étvágy mindég a legjobb fűszer. Azt is mondják, hogy a fűszerek elősegítik az emésztést, ez igenis alkalmazható a zsíros, húsos és nehéz ételekre nézve, azonban, sokkal jobb oly egyszerű s természetes ételekkel táplálkozni, amelyeket a gyomor minden idegen anyag segítségével nélkül megemészthet; mivel pedig mint izgatók sebesebb emésztésre kényszerítik az emésztő műszereket hogy annál sebesebben kikergettesék a bélhuzzamból, ez okból zavarja az emésztést. Legjobb a külföldi fűszereket azok számára hagyni akik ott laknak; belföldieket ellenben a kinek tetszik, élvezhet.

Az eczet, mint már forrásba átment anyag helyett jobb a citromnedv használata, mivel ez igen egészséges.

A fűszereket hasonlítani lehet az ostorhoz, melyet a rest lovak számára használnak; senki sem fogja azt elhinni, hogy az ostor megkönnyíti a lovak munkáját, époly kevésbé hihető, hogy a fűszerek, a nyelv és gyomornak mint serkentők okszerűek lehetnének.

VIII. A Csokoládé.

Még mielőtt az európaiak Amerikába jutottak, már tudták a cacao babokat pergelni s abból oly italt készíteni, mit jelenleg is becsülnék.

A csokoládé készül a kakaó-bablisztból, cukorból, és kevés keményítőből, melyből egy maszsza gyúratik és ebből formáltatnak a csokoládé táblák; a vegyészek ebben is izgató szert találtak, mint a kávé és theában, de igen kis mértékben, azonban sok tápláló anyaga mellett alig lehet izgató tulajdonát tapasztalni.

A csokoládé-ivás soha szenvedélylyé nem szokott válni, mindamellett hogy jóízűen esik, és azért nem is lehet a többi izgatók sorába állítani, miért is inkább lehet ajánlani annak élvezését.

A csokoládé-vételkor meg kell figyelni: nincsen-e bizonyos idegen szerekkel és izgató fűszerekkel vegyítve, a régi készítményben pondrókat is lehet találni, mi undort gerjeszt, de ártalmas is a régi állott készítmény.

Kóreset saját naplóból.

(Tiszán a homoeopathia köréből.)

1863. év szept. 20-án Bulyra hívtam Nyitra Sámuel akkori főszolgabíró ur 11 éves sinlódó Erzsike leányához; odaérve, szülői aggódva panaszkodtak, hogy az eddig gyógykezelő jeles alleopatha orvos szorgalmas gyógykezelése daczára kedves leányukon már aggasztó kórjelek mutatkoznak, és mivel már több reményteljes gyermekek elhalt, azért

félelmök igen nagy, nehogy ezen gyermeket is elveszítsék, elhatározták magukat, hogy a mai korban főképen gyermek-betegségeknél annyira dicsért homoeopathicus orvoslást megkísérlik; és minthogy én valék a legközelebb lakó hasonszenvi orvos, a gyógyítást belátásomra bízzák. A betegség eredetére nézve, a szüléktől értesültem, hogy kedves leányuk még augusztus végén a szőlőben mulatván, nedves fűben sokáig hevert, meghűtvén magát másnap rosszul lett, lázt kapott, az étvágy csökkent, a szomjtól gyötörtetett, a fej és hasban gyakorta érzett fájdalmakat, melyek az egész hasra rakott meleg zabra és thea ivásra csilapultak ugyan, de ismét előjöttek; miután látták, hogy javuláshoz nincs remény, orvosért küldtek, aki is alleopathicus módon ez ideig hasztalan gyógykezelt.

A szenvedő ágyához lépve, meghökkenve láttam a sovány arczu halvány bágyadt tekintetű beteget, kinek vonásain a belső fájdalmak és nyugtalanságok nyomai tükröződtek; miután szigoruan megvizsgáltam, következő igen fontos kórjeleket észlelém: az agy- és gerincz-agyban semmi rendetlenséget, csak az elcsüggedt és szenvedő kedély tükröződött arczán, a mellüregben levő tüdő és sziv nem mutattak semmi rendellenességet, hurutos bántalmat sehol nem vettem észre, de a mint a hasüreg belrészeit akarván vizsgálni, azonnal feltűnt, hogy az egész test sovány, főképen végtagjainak vékonysága mellett hasa oly igen nagy, tehát itt rejlik a baj, és amint megkísértettem a kontatást úgy a mint szokás a hasvizkórnál, egyik tenyeremet tévém egyik hasoldalára a másik kezem ujjával pedig megütögetvén a has másik oldalát, világosan éreztem a tenyerem alatt a hasüregben levő vizet; az anyának is megmagyaráztam azért, hogy láthassa a veszélyes állapotot. A lábak nem voltak dagadva, a hasában levő fájdalom folytonosan dultak éjjel nappal, soha aludni nem bírt, étvágy semmi, szomjuság még kevésbé láza nem volt, érverése lassu, az egész bórrendszer száraz és fonnyadt volt, izzadásnak semmi nyoma vizeletet igen ritkán és halvány színűt ürített, székletételre semmi ösztön; a has belszerveinek állapotáról biztos tudomást nem szerezhettem, mivel a vízgyülem miatt nem lehetett azokat jól vizsgálni. Ennek daczára a talány meg volt előttem fejtve ritka és makacs lefolyásu kóresetnél; tehát a nedves fűbeni heverés által meghülés következtében, és mivel már a kóranyag lappangott a testben, lassu lefolyásu hashártyalob, még pedig csúzos alaku (peritonitis-rheumatica = Bauchfellentzündung) fejlődött ki, mely említett szervnek tulajdona a savós nedvel kiizzadása; ezen kóresetnél már a vízkór is bekövetkezett a hasüregben; hogy a többi hasorganumok valamelyikében is rendetlenségnek kell hogy legyen, mutatják a folytonosan tartó fájdalmak. Vizsgálatom eredménye nem csak a szülőket, de engem is elszomorított, mert furcsa helyzetben éreztem magamat, mint e vidéken még ismeretlen hasonszenvi orvos; ily kétségbejítő kóreset gyógykezelését lelki

ismeretes felelősséggel magamra vállalni kénytetém, és azon esetben, ami könnyen megtörténhetett volna, ha a beteg meghal, gyógymódom az értetlenség elitélése által veszte van, nem is említve csekély egyéniségemet, miután az szóba sem jöhet az előttem gyógykezelő s jóhirben álló alleopatha orvossal szemben; így okoskodva elhatároztam magamat kötelességem teljesítésére, és miután más hasonszenvi orvossal a beteg iránt nem tanácskozhattam; és miután a szülők beteg gyermekök veszélyes helyzetéről meggyőződtek, felvállaltam a gyógykezelést; megkísérlém tehát először is a már meglevő vízkór felszívását eszközölni, mire nézve a bryoniát mint a savós hártýákra működő hatányt választottam, a melyből óránként egy pár golyócskát két ujjnyi friss vízben felolvasztva nyújtottam, az étrendet szabályozni nem kellett, miután legkisebb étvágy sem volt; egyszersmint indítványoztam, az általam följegyzett főkorjeleket telegram útján dr. Péczely Ignác hasonszenvi orvos ural Budapestten közölni, mintegy tanácskérés végett, a mibe a szülők beleegyeztek; másnap t. Nyitray Sámuel ur a választ velem közölte, melyben szintén bryonia volt ajánlva; ezt tapasztalva, a beteg szülőiben nagy bizalmat gerjesztett a hasonszenvi gyógymód iránt; most már csak az volt óhajtható, hogy a természeti gyógyerő működjék, amitől függ egyedül a beteg sorsa. Midőn harmadnapra ismét meglátogattam a beteget, a szülők derültebb arcza fogadtak, örömmel mondák, hogy a kis beteg 24 órától fogva izzadni kezd és valóban izzadt, hogy az a sovány csontváz egész testében izzadt, de azért a fájdalmak még nem multak, csak ha kevés ideig alhatott, mialatt nyugtalansága szünt. A bryoniát addig folytattam, míg a hasban levő vízgyülem egészen felszívódott; most már a hasban levő szerveket jól kutatni lehetett, a gyomor, máj, lép, belek sértetlenek valának, hanem a fodorháj vagy cseplész mirigyek (Mesenterialdrüsen) moygyorónyi nagyságra voltak duzzadva, melyet az ujjak segedelmével a mélyebb nyomásra lehetett tapintani; tehát a lob ezekre is elterjedt, és nyilván hasmirigy-görvélykór és ennek következtében a gyermeknél hassorvadástól (atrophia infantum) is lehetett tartani. A kórisme világos volt előttem; fájdalommal tapasztaltam, hogy a gyógyulás hosszas leend, mire a szülőket figyelmeztettem; a mirigyek eloszlására nézve a Mercurius Solubilis Hahnemannit adagoltam négyszer napjában, és a fájdalmak csilapítására nux vomicát rendeltem egy félüveg 30-as golyócskát dr. Lutze gyógytárából, azon utasítással adtam a kis betegnek, hogy a hányszor fájdalmakat érez, annyiszor szagoljon hozzá, és ezen szaglási módszer, melyet az alleopathia hangos hahotával nevet, megtette a hatását; aki nem hiszi, az illetőktől megkérdezheti, többször kellett a golyócskákat megújítani az üvegben, mert elveszítették hatásukat a gyakori kinyitás által; tehát ezen két szer segé-

lyével lassanként annyira szüntek a kórjelek, hogy a beteg már valami kevés növényt is ehetett, mer az álom és étvágy lassanként megjötték, később midőn már a csontvázra hús is rakodott, sulfur vétettem be a görvélykór gyökeres kiirtására, é valóban ki is hajtott a természet a nyak körül mirigy-daganatokat, melyek felfakadván és meggyógyulván, a fodorhájmirigyek daganatai is eloszlottak végre rendeltem erősítésül maláta-fördőket és est vénként csontvelővel az egész testet bedörzsölni, — csak tavaszra lett tökéletes ép és egészséges, azután szépen fejlődött és férjhez ment Darvas István urhoz Sajó-Kazára; az egész család mindég áldja: hasonszenvi gyógymódot.

Dr. Schneider Henrik Gottfried hasonszenvi orvos 50 éves jubiláuma Magdeburgban.

Folyó évi október hó 20-án ünnepelték a fent nevezett orvostudornak 50-ik évi doktor-jubiläumát mely ünnepélyhez közel-távol vidéki számos barátai összegyűltek, hogy az ünnepeltnek szerencsekívánataikat tolmácsolhassák. Dr. Knöppel magdeburgi orvos adta át az ünnepeltnek a központi hasonszenv orvos-egylet által ajándékozott pompás fénykép-albumot, egy goth szerkezetű ezüst kelyhet; a berlin orvosi egyetem pedig a tiszteletbeli tudori diplomát küldte meg neki. Két órákor délben összegyűltek a vig lakomához mintegy negyvenen tisztelő barátai kik között 6 alleopathicus orvos is jelen volt. Midőn az örömvü (Jubilar) Vilmos német császárra az első éljent mondá, akkor dr. Kessler kormányzék orvosi titoknok átnyujtá neki a koronarend III. osztályu érdemjelét, mint különösen kitüntető császári ajándokot. Még sok toast mondatott el az asztal fölött, a többi között dr. Holstein főtanító egy alkalmi diák verset mondott el, melynek két utolsó refrainje így hangzik:

Causam morbi tollere
Studes ac delere,
Quae sublata omnem morbum
Quamvis trucem atque torvum
Plane vis deleri.

Vivas „sector animae“,
Vivas o amice:
Semper laeta juventute
In molesta senectute
Vivas atque crescas.

Adjon az ég ezen ünnepelt férfinak, a ki még ekkoráig is munkásan tölté idejét, derült végpillanatok.

(Internationale hom. Presse.)

Levélszekrény.

— Sz—i J—f urnak Kolozsvárott: A küldött kéziratot köszönettel vettük, s alkalmilag felhasználjuk.